CREZUL MEU

Doresc să spun direct cititorilor de la noi, cîte ceva din cele ce-mi stau pe inimă. Căci din articolele tăiate de prin ziarele ce mi se trimet, am văzut că în curînd o confuzie se va produce.

Nu vreau să spun că-mi arde tare de-a fi profet în țara mea, nici că țiu mult de-a rămîne bun prieten cu toată lumea, sau de a deveni. Din contra, sunt mulțumit că voi avea și neprieteni, ca să nu zic dușmani. Eu n-am umblat la școala complezenței sociale, care își face reputația distribuind surîsuri ieftine, care trăiește din cumpăneala cuvîntului și moare din lipsă de oxigen. Ba chiar îmi place răfuiala, am destul venin ca să mînuiesc ironia și multă umanitate ca s-o încasez.

Dar mult mai dragă mi-e bunătatea înțeleaptă !

Să ne risipim aceste sărmane două zile ce le avem de trăit, scuipînd pe oameni, să uiți că un soare arde pe cer, că rîuri curg pe pămînt, că atîta desfătare cuprinde o pădure răcoroasă, ori un cîmp plin de flori ; să uiți — ceea ce nu uită nici un vierme — că avem tot ce ne trebuie ca să sorbim viața, toată viața, atîta timp cît ochii ne sunt deschiși ; și să ne trecem vremea dînd palme orișicui, cînd e mult mai sănătos să te dovedești prieten chiar și aceluia care caută în tine un dușman, — nu e asta un adevărat blestem al lumii ?

Dacă ar fi să măsor pe om cu măsura aceasta, apoi să se știe că din parte-mi, atît de mare îmi fu porția amăra-

ciunilor vieţii, încît aş avea dreptul să tai capul la o mie de oameni, partea mea de cruzime sfîntă. Eu, însă, după ce am secat fîntîna durerilor (toate durerile şi toate bucuriile îmi sunt cunoscute, afară de acelea de-a dărui viaţă unui copil — ba chiar şi pe acelea le cunosc de cînd scriu !), eu am descoperit în fundul acestei fîntîni un nou strat de bunătate, şi ce bunătate ! Un om la o sută de mii poate că o cunoaşte.

Şi acum iată că două suliţe noi-nouşoare se îndreaptă spre biata mea coşniţă trupească : prieteni vechi îmi impută că scrisul meu nu e pe placul lor. Aceasta din faţă. Din dos, neamici noi vor să-mi ia dreptul de-a fi îngropat lîngă mama. Cei dintîi, straşnici în a duşmăni, pretind că-mi voi uita originea modestă ; cei din urmă, că *Chira* nu e românească. Cu aceştia mă voi învoi repede, spunîndu-le că puţin îmi pasă de ce e românesc şi de ce e ţigănesc. Mă interesează, nu ceea ce poartă un drapel, ci numai ce e umanitar, căci mama mea, mai româncă decît mulţi pretinşi români, a uitat să-mi vorbească cu mărinimie de ţara în care gardiştii voiau s-o aresteze sera, ca fiind beată, cînd ea mătăhăia de trudă cum numai poporul cunoaşte — dar n-a uitat niciodată să-mi spuie că omului îi face cinste să fie bun şi drept.

Prietenilor vechi, însă, care au umplut puşcăriile naţionale şi cu care am suferit, aş vrea să le spun că niciodată drumul lor n-a fost cu totul al meu, nici predilecţiile lor, cu totul ale mele. Că niciodată n-am putut să mă împac cu un partid ; că nu e în firea mea să mă supun unei hotărîri, cînd această hotărîre nu-mi convine ; şi că dacă aş avea în mîini puterea lumii n-aş şti ce să fac cu ea, convins fiind că omului poţi să-i iei, dar nu să-i dai cu sila. Nici chiar libertatea nu poţi să i-o dai cu sila. Aş vrea să le mai spun că pentru ei lumea e împărţită numai în săraci şi bogaţi, să mi se îngăduiască să cred că pentru mine lumea e împărţită şi în oameni ce se nasc liberi şi oameni ce se nasc robi. Robul sărac rămîne rob şi atunci cînd se îmbogăţeşte, căci eu nu reduc crîncena problemă a vieţii la o farfurie cu fasole ; iar omul liber rămîne liber şi în puşcărie. Că nu acolo e locul lui, o ştiu şi eu — dar mai ştiu că multe Bastilii

vor trebui să fie luate cu asalt, înainte de-a nu se mai zidi Bastilii. Totuși — fără să-mi fac iluzii, și dacă n-ar fi decît să smulg cărămida care m-a separat un ceas de soarele vieții — eu sunt gata să mă amestec în toate hoardele care vor să dărîme Jilavele internaționale, să dărîme mereu și mereu, dar cu o condiție : să nu mi se ceară apoi să viu și eu cu noi cărămizi ca să zidim noi Jilave.

Iată crezul meu.

Dar tot crezîndu-mi crezul, eu îmi trăiesc viața, și viața mea nu intră într-o teacă de cuțit. Liber e fiecine să se zbată, lepădîndu-se de credințe, cum se leapădă de cămașă. Deasupra credințelor uscate și șovăielnice, însă, eu pun iubirea caldă ce vine de la inimă. *Sunt gata să iubesc orice om liber !* Așa am fost totdeauna. Așa rămîn. Nimeni și nimic nu-mi va putea schimba o iotă din ce m-a învățat viața și din ce îmi simte inima. N-am nevoie de dădacă.

Pe peticul de pămînt ce se cheamă România — și care și-a dublat suprafața și numărul pușcăriilor — eu am rădăcini adînci. O fi frumos să scrii în franțuzește fără să fi deschis o gramatică ; o fi frumos să ai cu tine toată presa pariziană, de la necăjita *Humanité* a lui Jaurès pînă la gravul *Figaro* și regalista *Action Française*, aceasta din urmă mai elogioasă decît oricare ; dar mult mai frumos e să rămîi ceea ce te-ai născut, cînd te-ai născut iubind — și eu îmi aduc aminte mereu că la șapte ani păşteam caii la cîmp, în preajma Baldovineștilor, ascultînd poveștile unchiului Anghel și tînguirile mamei care îmi spunea pe românește că o dor brațele „de-atîta spălat străin“.

Un om de frunte francez îmi spunea zilele trecute :

— Dacă ai vrea să te naturalizezi francez, ai obține premiul Goncourt.

— Și pe urmă ?...

— He ! Asta înseamnă cinci mii de franci peșin și o sută de mii de *Chira* vîndute !

— Și pe urmă ?...

Acest al doilea „și pe urmă“ a scandalizat pe un om de bun-simț și l-a făcut să se îndoiască cum că eu aș fi cu adevărat autorul *Chirei.*

„He, he, Costică! *Are Chira socoteală*“, se zice la Brăila. *Quanto sangue costa...* Cine va ști cît sînge a costat! exclamă Michelangelo. Și eu tot mai sper să-mi cultiv cartofii și să-mi cresc găinile, acolo unde a murit o mamă bună acum cinci ani, privind, înainte de a-și da sufletul, spre ușa pe unde trebuia să-i apară feciorul. Și ea și-a dat sufletul fără să mă aibă la căpătîi... Și eu am citit într-o seară — la Geneva, în această Elveție de unde dușmănia omenească nu mai mă lăsa să ies să alerg la mama — am citit pe o carte poștală, tocmai la sfîrșit: „...aci noi suntem cu toții bine, *numai că biata ta maică a murit în săptămîna mare*“...

„Numai!“... Ah, multe rele am uitat în viața mea, dar pe acest „numai“ nu pot să-l uit. Și mă înfioară grozav, cînd mă gîndesc cîți „numai“ ca al meu trebuie să aibă omenirea pe suflet.

Pentru toți acești „numai“, eu îmi voi păstra pașaportul românesc. Și lasă!... Va veni ea vremea răfuielii cu frumoasa mea țară românească; eu știu să aștept.

Și așteptînd, eu întind o mînă de bun amic tuturor acelora care m-au cunoscut, ca și acelora care vor să mă cunoască. Lumea întreagă e demnă de iubit, dar tot mai cu drag mă plec spre cutare față de prieten, care mă citește plîngînd la Brăila. El plînge, nu fiindcă am ajuns mare ciorbagiu, ci pentru că, în loc să reapar în noroiul vieții cu ochi de nebun și cu un cuțit mare în mînă, eu viu tot cu zîmbet pe buze, tot cu inimă iubitoare, și mereu gata să mai cînt, de pildă: *Cînd eram crai în Beoția...*

Mai vin cu o floare în mînă. Se poate ca floarea asta să miroase rău. Da, dar e a mea. Și pe cine am rugat eu s-o miroase?

Arta e o minunată minciună. Nici un ziar, nici o revistă nu vor putea spune că m-au văzut urcîndu-le scările cu un manuscris, cerșind inserarea. Dar mulți m-au văzut căutînd prietenia.

Mulți artiști sunt în stare să facă artă, puțini știu să fie prieteni. Și eu voi crede mereu că prietenul e cel

mai mare artist al inimii omenești prietenoase. Eu nu întreb care artist a reușit. Uneori, cel din umbră, mi-e mai simpatic decît cel trîmbițat. Dar voi întreba fără încetare: „Care e artistul care știe să iubească un om, tot cultivîndu-și cartofii ?“

Căci e o rușine de-a te numi artist, cînd nu știi să iubești un om și să-i oferi un cartof fiert.

Pînă unde arta are dreptul de-a ridica nasul, o știu toți artiștii. Unde trebuie să începem a ne îndoi de umanitatea artei, o știu mai puțini.

Dar cîți știu că arta e o simțire sfîntă, care nu se vinde la mezat ? Cu acești artiști prieteni și cu toți prietenii artei eu năzuiesc să mă adun într-o zi ; să ne plecăm împreună spre pămîntul dătător de viață, și cu toții să cîntăm slavă aceluia care a creat simțirea, dar nu ne-a spus s-o vindem pe gologani.

Paris, 24 iunie 1924.